

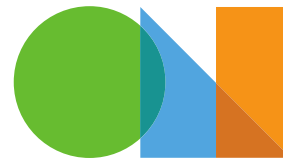
Energieakkoord Holland Rijnland 2017-2025

Uitvoeringsprogramma 2019 (gericht op ambities in 2025)

Datum: 15 januari 2018

Inhoud

1	Inleiding	2
2	Doelstellingen programma en stand van zaken uitvoeringslijnen	3
3	Uitvoering voor 2019 in vijf inhoudelijke uitvoeringslijnen	5
3.1	Ruimte en Energie	5
3.2	Warmte	6
3.3	Energiebesparing.....	7
3.4	Zon op daken.....	9
3.5	Duurzame Mobiliteit	10
4	Overkoepelende thema's.....	13
4.1	Communicatie.....	13
4.3	Monitoring	14
4.4	Lobby.....	14
4.5	Investeren in energie	14
5	Uitvoeringsstrategie en gezamenlijke principes	15
6	Besluitvorming en organisatie	16
6.1	Besluitvorming en vaststelling van het uitvoeringsprogramma	16
6.2	Samenwerking binnen het programmateam en de projectgroep	19
7	Programmaplanning en belangrijkste mijlpalen.....	20
8	Bijdragen en begroting	20

1 Inleiding

In het Regionaal Energieakkoord Holland Rijnland hebben de veertien partners de ambitie vastgelegd om in 2050 energieneutraal te zijn. Dit uitvoeringsprogramma voor 2019 beschrijft de resultaten (in de vorm van producten en/of processen) die het komend jaar binnen het Energieakkoord gerealiseerd gaan worden. Daarnaast wordt per onderwerp aangegeven wat de planning is om de gestelde resultaten te behalen.

De resultaten zijn benodigd om het doel – de regio Holland Rijnland energieneutraal in 2050 – te bewerkstelligen. Het uitvoeringsprogramma is geschreven voor de periode 2019, met een doorkijk naar 2020, 2021 en 2022. Gezien de onzekerheden van wat er straks afgesproken wordt in het landelijke Klimaatakkoord, hebben we ons nu vooral gefocust op 2019. Het uitvoeringsprogramma is een dynamisch programma dat één maal per jaar getoetst gaat worden (zijn de resultaten behaald?) en kan tussentijds aangepast worden.

Om de gestelde ambities op de lange termijn te halen, is gekozen voor een programmatische aanpak, uitgesplitst in vijf inhoudelijke uitvoeringslijnen. Deze uitvoeringslijnen hebben ieder hun eigen focus, waarbij Energiebesparing en Zon op daken een nauw aan elkaar gelieerde aanpak kennen via de doelgroepen. Daarnaast organiseren we een aantal zaken (zoals communicatie, monitoring, lobby en investeringen) op regionaal niveau voor het gehele programma. Tussen de uitvoeringslijnen vindt onderlinge afstemming en kruisbestuiving plaats.

In hoofdstuk 2 worden de doelstellingen en de stand van zaken van het programma beschreven. Hoofdstuk 3 gaat in op de uitvoering in 2019 in vijf inhoudelijk uitvoeringslijnen. Hoofdstuk 4 richt zich op de overkoepelende thema's die geïntegreerd worden binnen de uitvoeringslijnen of aparte sporen volgen. Hoofdstuk 5 gaat in op de gezamenlijke principes binnen iedere uitvoeringslijn. Als laatste volgt een toelichting op de planning, organisatie, wijze van besluitvorming, uitvoeringsorganisatie en de begroting in de hoofdstukken 6 t/m 8.

Toelichting Regionale Ambitie 2050

Holland Rijnland wil in 2050 een energieneutrale regio zijn. Daarmee geeft de regio invulling aan nationale en internationale doelstellingen op het gebied van klimaat en energie. In 2050 moet het energieverbruik binnen de regio volledig worden gedekt door energie uit duurzame energiebronnen of restbronnen. Daarvan komt minstens 80% uit onze eigen regio. De resterende 20% vullen we in door bijvoorbeeld restwarmte of geothermie uit de nabijheid van onze regio. Ook zetten we in op 30% energiebesparing ten opzichte van ons huidige energiegebruik.

Tussentijdse ambitie 2025

De ambitie voor 2050 is de stip aan de horizon. Dan willen we energieneutraal zijn. Maar om de ambitie te vertalen in concrete acties, stellen we voor 2025 tussentijdse doelen vast om te bepalen of we voldoende meters maken met besparing en duurzame energieopwekking.

Meer informatie over het Energieakkoord vindt op de website Wij zijn op weg naar Neutraal (www.wijzijnon.nl).

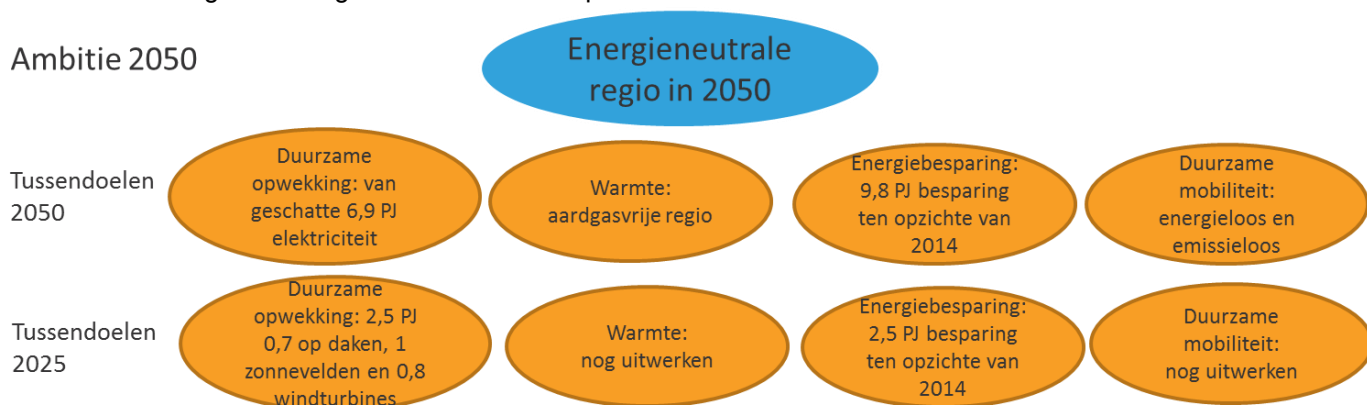
Op 18 oktober heeft er – onder begeleiding van Twynstra Gudde – een ambtelijke terugblik plaatsgevonden met het projectteam op het Uitvoeringsprogramma voor 2018. De resultaten daarvan zijn vervolgens gedeeld en door de Stuurgroep en het PHO+ Energie als kader vastgesteld voor het Uitvoeringsprogramma 2019. Hieronder wordt in het kort het kader benoemd en de wijze waarop we dit inbedden in de uitvoering:

- Meer focus aanbrengen in het programma: we doen nu veel verschillende activiteiten tegelijkertijd; hoe kunnen we beter faseren en prioriteren?
  - Nadruk op Ruimte en energie en Warmte conform vereisten RES: inzet qua capaciteit en budget hier is ook navenant groot.
  - Duurzame Greenports: de gebiedsgerichte aanpak in de Duin- en Bollenstreek wordt afgerond met een inventarisatie, daarna wordt deze lijn ondergebracht in de andere lijnen, als een doelgroep onder bedrijven/branches.
  - De aanpak voor Duurzame Mobiliteit wordt gecontinueerd met een focus op enkele thema's per jaar.
- Doelgroepenbenadering verder uitwerken: hoe benader je deze doelgroepen en welke keuzes maken we daarbij?
Energiebesparing en Zon op daken zijn nog twee uitvoeringslijnen maar worden samen opgepakt in een doelgroepenbenadering met de focus op enkele, grootschalige activiteiten per jaar.
- Goed nadenken over hoe externe stakeholders aan te haken bij het gehele programma. Momenteel wordt gekeken naar hoe partijen als Liander, de woningbouwcorporaties maar ook bedrijven (zoals Heineken) een meer structurele plek aan tafel kunnen krijgen, naast de betrokkenheid in de uitvoering via de diverse lijnen.
- Interne structuur: er staat een stevige fundament met projectgroep, werkgroepen en bestuurlijke aansturing. We maken nog meer concrete en betere afspraken over besluitvorming, afstemming en communicatie.
- Het resterend budget meenemen naar 2019, doortrekken bijdrage 2018 voor jaren daarna.
- Heldere positionering Stuurgroep en PHO+: Stuurgroep stuurt uitvoeringsprogramma (bij) en bereidt PHO+ (4x per jaar) voor; voorzitter en Stuurgroepleden hebben ambassadeursrol per thema. In de planning voor komend jaar wordt de Stuurgroep ingepland voorafgaand aan het PHO+ Energie.
- Capaciteit bij de gemeenten vormt een knelpunt bij snelheid in uitvoering en helemaal als we willen gaan versnellen.

2 Doelstellingen programma en stand van zaken uitvoeringslijnen

De overkoepelende ambitie is om in 2050 energieneutraal te zijn als regio. De doelstellingen voor het programma zijn uitgewerkt in een zogenaamd Doelstellingen-Inspanningen Netwerk (DIN). Dit levert voor de doelstellingen het volgende eerste beeld op:

De belangrijkste resultaten en producten zijn kort weergegeven in bijgaand overzicht (een verantwoording op detailniveau over 2018 volgt nog):

	2016/2017	2018
Algemeen	Rapport Posad Energieakkoord Financiering en organisatie	Website Op naar Neutraal Monitoringsdashboard Basis voor Regionale Energiestrategie (RES)
Energiebesparing		Branchegerichte aanpak (showrooms/ bouwmarkten) Pilots bedrijventerreinen Bijeenkomsten maatschappelijk vastgoed
Zon op daken		Bijeenkomst met bedrijven Inventarisatie woco's Stroomschema bedrijven
Ruimte		Ambtelijke verkenning Serious game met raden en stakeholders Informerende brief aan raden
Warmte	Warmtetransitieatlas (WTA)	Convenant Aardgasvrij met Liander Onderzoek CE Delft/APPM als basis voor lokale warmtevisies Lerende netwerken warmteprojecten
Duurzame Mobiliteit		Prognose laadinfrastructuur (+bijeenkomst) Regionaal kader autodelen
Duurzame Greenports		Verkenning en mogelijke inventarisatie (intentieverklaring) in Duin- en Bollenstreek

3 Uitvoering voor 2019 in vijf inhoudelijke uitvoeringslijnen

Er is gekozen voor een thematische aanpak in vijf uitvoeringslijnen:

1. Ruimte en Energie
2. Warmte
3. Energiebesparing
4. Zon op daken
5. Duurzame mobiliteit

3.1 Ruimte en Energie

	Uitvoeringslijn Ruimte en Energie
Doel(en)	Tussendoelstelling 2025: 2,5PJ duurzaam opgewekt Einddoel 2050: 6,9PJ duurzaam opgewekt
Aard van de opgave	De doelstelling voor duurzaam opgewekte energie hebben ingrijpende consequenties voor de inrichting en het gebruik van het landschap in de regio. Terwijl alle mogelijke maatregelen worden onderzocht zal het overgrote deel van de energie worden opgewekt door middel van zonnepanelen en windturbines. Hiervoor is een wijziging van het ruimtelijk beleid van de provincie Zuid Holland nodig. Een bottleneck in de technische uitvoerbaarheid van de ambitie is de huidige netcapaciteit die grootschalig uitgebreid zal moeten worden. <ul style="list-style-type: none"> • Creëren van planologische ruimte voor opgesteld vermogen in de regio • Strategische beslissingen over uitbouw elektriciteitsnet (verband tussen locatie onderstation(s)/locatie energiebronnen/locatie afnemers)
Meerwaarde regionale aanpak	Naast het feit dat de samenwerking van de Holland Rijnland gemeenten wordt geëist in het kader van de Regionale Energie Strategie (RES) heeft een regionale aanpak ook meerwaarde voor: <ul style="list-style-type: none"> • Afstemming en coördinatie binnen de regio en met aangrenzende regio's • Mogelijkheden voor verevening / afstemming verdeling lusten en lasten • Peer pressure: koplopers belonen, achterblijvers stimuleren
Kern van de aanpak (event.sporen)	De energietransitie is een immense opgave die iedereen raakt en op veel weerstand kan rekenen. Naast de inzet op een heldere en brede communicatie en informatievoorziening wordt in opeenvolgende stappen gewerkt aan de beleidsmatige en planologische voorwaarden die hiervoor nodig zijn: <ul style="list-style-type: none"> • Formuleren en vaststellen van de ruimtelijke en sociaal-economische kaders • Verdere uitwerking van de mogelijkheden voor kansen voor 2025 (langs infrastructuur) • Creëren van draagvlak voor de te nemen maatregelen bij bestuur en in de samenleving • Verwerken van de kaders in omgevingsvisies en omgevingsbeleid bij provincie en gemeentes
Belangrijkste mijlpalen 2019	De voornaamste mijlpalen liggen in het eerste kwartaal van 2019: <ul style="list-style-type: none"> • Formuleren en afronden ruimtelijke kaders /duurzame opwekklocaties • Commitment bij de regio-gemeentes voor de ruimtelijke kaders en vaststelling ervan

	<ul style="list-style-type: none"> • Aanbieden ruimtelijke kaders aan de provincie in maart/april 2019 • Aanbieden RES in het najaar
Concrete resultaten/projecten	<ul style="list-style-type: none"> • Ruimtelijke kaders duurzame opweklocaties; verdere verkenning mogelijkheden langs infrastructuur • Vaststelling van de ruimtelijke en sociaal-economische kaders door de 13 gemeenteraden • Actualisatie Energieakkoord (RES proof) / RES Holland Rijnland
Benodigde middelen	<ul style="list-style-type: none"> • 0,8 fte (0,4 fte PL gemeente / 0,4 fte adviseur Ruimte) • Budget: 150.000 voor onderzoek en externe ondersteuning
Relevante doelgroepen (en wijze van betrekken)	<p>Met de Serious Games is een begin gemaakt met het betrekken van belanghebbenden die gevraagd werden om mee te denken aan mogelijke oplossingsrichtingen. Om een groter deel van de samenleving van de urgentie te doordringen en over de gevolgen te informeren wordt ingezet op een landelijke campagne. Gekeken wordt hoe stakeholders en burgers goed aan de voorkant betrokken kunnen worden.</p> <p>Voor de concrete resultaten die wij in 2019 willen boeken zijn de volgende doelgroepen belangrijk:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lokaal en provinciaal bestuur • Beheerders van de fysieke infrastructuur (netwerken/wegen/spoor) <p>Deze twee doelgroepen zijn niet alleen betrokken in het meedenken maar hebben ook beslissingsbevoegdheid.</p>
Raakvlakken met andere uitvoeringslijnen (en wijze van organiseren)	<ul style="list-style-type: none"> • Warmte • Energiebesparing • Zon op daken

3.2 Warmte

	Uitvoeringslijn Warmte
Doel(en)	2050 Aardgasvrije regio
Aard van de opgave	Alle aansluitingen op aardgas moeten voor 2050 voorzien zijn van een alternatieve warmtebron
Meerwaarde regionale aanpak	<ul style="list-style-type: none"> • De bronnen en het netwerk van de warmtelevering overstijgen (deels) het lokale niveau • Veel stakeholders zijn regionaal actief • Het onderwerp is relatief nieuw, daarom is veel regionale kennisdeling nodig
Kern van de aanpak/sporen	<ol style="list-style-type: none"> 1. Lokale warmtetransitieplannen 2. Regionaal plan voor de warmtevoorziening (regionaal warmteplan) 3. Iconische projecten
Belangrijkste mijlpalen 2019	<ul style="list-style-type: none"> • Plan voor de regionale warmtevoorziening, RES-proof • Duidelijkheid over regionale vraag mbt warmteronde • Lokaal doorwerken aan warmtetransitieplannen • Mogelijkheid om met een aantal aquathermieprojecten in de regio aan te haken bij het Europese programma Elena

Concrete resultaten/projecten	Voorjaar 2019: regionale warmtevisie gereed (eerste versie)
Benodigde middelen	<ul style="list-style-type: none"> • Capaciteit: 32 uur trekker/regionale warmteregisseur, deelnemers Werkgroep 9 x 4 uur, totaal 68 uur/week • Budget: € 50.000 voor afronding plan voor de regionale warmtevoorziening via de warmteronde • € 100.000,- voor aanvullende studies over alternatieve warmtebronnen
Relevante doelgroepen (en wijze van betrekken)	<ul style="list-style-type: none"> • Liander, planningen afstemmen en haalbaar eindbeeld opstellen • Warmtealliantie, samen werken aan HT-warmte voor Holland Rijnland • Woningcorporaties in regionaal verband, woningcorporaties willen duidelijkheid over warmte per wijk en kunnen startmotor zijn • Deltares, EBN en platform geothermie, partners voor visieontwikkeling rond bronnen.
Raakvlakken met andere uitvoeringslijnen (en wijze van organiseren)	<ul style="list-style-type: none"> • Energie en Ruimte: verzoek om duurzame elektriciteit uit de regio op basis van het plan voor de regionale warmtevoorziening • Energiebesparing en Zon op daken: afstemmen tot hoever geïsoleerd moet worden op basis van de toekomstige warmtevoorziening en streven naar warmtecollectoren en PVT panelen op daken voor warmteopwek.

3.3 Energiebesparing

	Uitvoeringslijn Energiebesparing
Doel(en)	2025: Besparing: -2,5 PJ 2050 Besparing: -9,8 PJ 2019: Heldere opgave formuleren per doelgroep en gemeente: wat is te bereiken en wat is daarvoor nodig
Aard van de opgave	Energieverbruik binnen de regio verlagen, door energiebesparingsmaatregelen te laten treffen. De afzonderlijke partners hebben ieder een eigen taak en rol binnen hun werkgebied. Uitvoering is met name een lokale aangelegenheid. Op een aantal onderwerpen zien wij voordelen in een regionale aanpak/coördinatie.
Meerwaarde regionale aanpak	<ul style="list-style-type: none"> • Voortgangsbewaking • Motiveren, Informeren • Faciliteren (massa maken, lobby prijsstelling) • Kruisbestuiving, Kennisuitwisseling en Samen Leren • Gezamenlijke en gecoördineerde benadering geselecteerde doelgroepen
Kern van de aanpak (event.sporen)	<ul style="list-style-type: none"> – Focus op regionale bijdrage – Inzicht verkrijgen in opgave per gemeente/doelgroep en benodigde inzet van (externe) partijen. – Doelgroepgerichte aanpak (geformuleerd in deelprojecten) <p>Drie sporen: 1. <i>Bedrijven</i> Activiteiten in Spoor 1 zijn ondersteunend en aanvullend op de wettelijke verplichting van bedrijven cq reguliere taak van de ODWH (bijvoorbeeld informatieplicht, label C) en leiden tot de mogelijkheid om met extra inspanningen (scans, advisering, intentieverklaringen) een extra energiebesparing te realiseren. Dat wil zeggen prioriteit geven aan handhaving,</p>

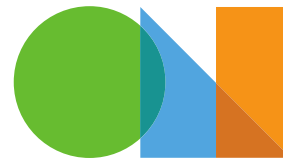
	<p>stimulering, advisering en begeleiding bij energiebesparingsmaatregelen.</p> <p><i>2. Voorbeeldige overheid; gemeentelijk/maatschappelijk vastgoed</i> Spoor 2 is van belang omdat de overheid het goede voorbeeld moet geven, te beginnen bij eigen gebouwen. Maar is bij uitstek een lokale aangelegenheid en afhankelijk van ambitie, organisatie en budget. Regionale ondersteuning met kennis en inspiratie.</p> <p><i>3. (Particuliere) woning gebonden deel van gebouwde omgeving, waaronder huurwoningen via woco's</i> Spoor 3 houdt in: stimuleren van energiebesparingsmaatregelen in het woning gebonden deel van de bebouwde omgeving. Door lokaal uitvoeren van wijkaanpakken, het in stand houden van een onafhankelijk regionaal energieloket en uitbreiding van het netwerk van energieambassadeurs van belang (voortgangsbewaking, coördinatie). Kruisbestuiving vindt plaats via thema bijeenkomsten.</p>
Belangrijkste mijlpalen 2019	<ul style="list-style-type: none"> • Inspiratie bijeenkomsten gemeentelijk vastgoed • Samenwerking met Stichting Schooldakrevolutie SDR HR, op energiebesparing, zon op daken en educatie → informatiebijeenkomst: intentieverklaring met gemeenten/scholen (eind maart 2019) • Leerpunten rapport pilot aanpak bedrijventerreinen (juli 2019) • Thema bijeenkomsten met gemeenten • Bijeenkomsten met uitgebreid netwerk energieambassadeurs
Concrete resultaten/projecten	<ul style="list-style-type: none"> • Aanpakken voor energiebesparingsplannen • Samenwerkingsprogramma met woco's • Energiebesparing en opwekking bij 100 scholen • Aanbod energiebesparing/-opwek bedrijventerreinen • Thema bijeenkomsten met gemeenten met betrekking tot uitvoering wijkaanpakken en eigen vastgoed • Bijeenkomsten netwerk energieambassadeurs • Analyse voortgang energiebesparing • Globale toedeling besparingsopgave over doelgroepen en gemeenten • Schema benodigde acties om besparingsdoelen te behalen
Benodigde middelen	<ul style="list-style-type: none"> • Capaciteit 1200 uur in totaal (alleen regionale activiteiten) • trekker voor minimaal 16 uur/week • Budget: € 110.000 voor Energiebesparing
Relevante doelgroepen (en wijze van betrekken)	<ul style="list-style-type: none"> – Woningcorporaties (vooral via lijn Zon op daken) – Scholen/schoolbesturen – Bedrijven – Gemeenten met betrekking tot eigen en maatschappelijk vastgoed – Regionaal Energieloket en Netwerk energieambassadeurs (particuliere woningeigenaren)
Raakvlakken met andere uitvoeringslijnen (en wijze van organiseren)	<ul style="list-style-type: none"> • Warmte: Afstemming wijkaanpakken/informatie en voorlichting (vanuit) energieloket met warmtetransitievisies • Zon op daken: Afstemming informatievoorziening en benadering doelgroepen zon op daken/energiebesparing • Ruimte • Monitoring en Communicatie

3.4 Zon op daken

Uitvoeringslijn Zon op daken	
Doel(en)	Versnelling van de opbrengst van duurzame energie via zonnepanelen op daken: 0,7 PJ in 2025 (met 0,5 PJ in 2020), een verviervoudiging van nu en 1,3 PJ in 2050
Aard van de opgave	Het betreft hier vooral een operationele opgave, waarbij de bestaande techniek (zonnepanelen) uitgerold kan worden over (de daken in) de gehele regio. De opgave is om vraag en aanbod (daken) met elkaar in contact te brengen. Deels betreft het ook een tactische opgave, waarbij de opgave van duurzaamheid nog beter geborgd moet worden in de sector wonen.
Meerwaarde regionale aanpak	Aanjagen van trajecten bij doelgroepen dakeigenaren door middel van communicatie, het organiseren van bijeenkomsten en het sluiten van Green Deals.
Kern van de aanpak (event.sporen)	<ul style="list-style-type: none"> • Spoor 1- Woningcorporaties heeft prioriteit • Spoor 2 - bedrijven • Andere doelgroepen (m.n. bedrijven en schoen) worden meegenomen in de Uitvoeringslijn Energiebesparing
Belangrijkste mijlpalen 2019	<ul style="list-style-type: none"> • Bijeenkomst met woningcorporaties (januari 2019) • Sluiten van een regionale Green Deal Verduurzaming huurwoningen met gemeenten en woningcorporaties
Concrete resultaten/projecten	<ul style="list-style-type: none"> – Voor de aanpak vanuit woningbouwcorporaties geldt dat deze wordt bedacht na de bijeenkomst van 24 januari 2019. Daar komen wensen en ideeën uit afkomstig van de woningbouwverenigingen zelf en van de gemeenten. Aangezien het een samenwerkingsproject is, kunnen we hier nog niet op vooruit lopen. – Na de bijeenkomst gaan we verschillende onderwerpen uitwerken, op gebied van technische, organisatorische en communicatieve onderwerpen, met andere woorden: de Wat (energiebesparende maatregelen gebouwde omgevingen (isolatie, toepassing warmtepompen, etc), aardgasvrij (alternatieve warmtevoorzieningen), duurzame energieopwekking zoals zon op daken) en de hoe (hoe krijgen we bewoners mee, hoe financieren we het, hoe werken de verschillende partijen samen, etc). Voor uitwerking kunnen we een projectorganisatie opzetten met verschillende werkgroepen die zaken uitwerken en kunnen de woco's verschillende voorbeeldprojecten starten. – voortzetting bedrijvenaankpak
Benodigde middelen	<ul style="list-style-type: none"> • Capaciteit: nog verder uit te werken • Budget: € 70.000,- (vooral gericht op woningbouwcorporaties)
Relevante doelgroepen (en wijze van betrekken)	<ul style="list-style-type: none"> • Woningbouwcorporaties • Scholen • Bedrijven

Raakvlakken met andere uitvoeringslijnen (en wijze van organiseren)	Deze uitvoeringslijn wordt in nauwe samenhang uitgevoerd met de lijn Energiebesparing, waarbij nadrukkelijk gekeken wordt naar een samenhangende aanpak van de doelgroepen
---	--

3.5 Duurzame Mobiliteit

Uitvoeringslijn Duurzame Mobiliteit	
Doel(en)	<ul style="list-style-type: none"> • Faciliteren en stimuleren van duurzame mobiliteit en duurzame logistiek • Kennisbundeling
Meerwaarde regionale aanpak	<ul style="list-style-type: none"> • Kennisdeling • Gezamenlijke aanpak (schaalvoordeel) • Versnelling
Kern van de aanpak (event.sporen)	<p>3 thema's:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Openbare laadinfrastructuur • Stimuleren autodelen • Verduurzamen doelgroepenvervoer ✓ Kennisdeling (bv. (stads)distributie/duurzame logistiek) en agenderingsfunctie (innovatieve mobiliteit projecten) ✓ Inzet verduurzamen doelgroepenvervoer
Belangrijkste mijlpalen 2019 / Concrete resultaten	<ul style="list-style-type: none"> • Opleveren plankaart openbare laadinfrastructuur voor alle gemeenten • Informatiecampagne autodelen • Pilot autodelen
Benodigde middelen	<ul style="list-style-type: none"> • 3-4 uur per week per werkgroep lid • €135.000 (hetzelfde als 2018) • Trekkerschap 16 uur
Relevante doelgroepen (en wijze van betrekken)	<ul style="list-style-type: none"> • Ambtenaren en bestuurders Verkeer & Vervoer, Duurzaamheid, Sociaal domein, openbare ruimte • Greenports
Raakvlakken met andere uitvoeringslijnen	<ul style="list-style-type: none"> • Voormalige uitvoeringslijn Greenports
Monitoring	<ul style="list-style-type: none"> • Aantal elektrische laadpalen in de regio en per gemeente • Aantal deelauto's en gebruik in de regio en per gemeente • Duurzame inkoop doelgroepenvervoer • Aantal zero-emissie voertuigen • Vergroting laadinfrastructuur zero emissie voertuigen

Duurzame mobiliteit	1. Thema Openbare laadinfrastructuur
Doel(en) (en uitvoeringslijn(en))	<ol style="list-style-type: none"> 1. Faciliteren bij realisatie openbare laadinfrastructuur 2. Inzicht krijgen in toekomstige vraag naar laadpalen 3. Planmatige en integrale aanpak waardoor de beste locaties kunnen worden aangewezen

	<ol style="list-style-type: none"> 4. Verkorten doorlooptijd procedure aanvraag openbare laadpaal 5. Laadzekerheid voor bewoners
Resultaat/uitkomst	Plankaart openbare laadinfrastructuur voor elke gemeente
Belangrijkste mijlpalen in 2019 (tussenproducten/beslismomenten)	<ul style="list-style-type: none"> • Tweede kwartaal 2019: opleveren plankaart • Derde/vierde kwartaal 2019: lokale implementatie plankaart
Opdrachtgever	Werkgroep Duurzame Mobiliteit (Holland Rijnland)
Projectleider	Mirjam Piepenbrink
Start-/einddatum project	Heel 2019
Benodigd budget (event. Co-financiering)	Indicatie: €60.000 (inclusief BTW)
Raakvlakken met andere projecten	Raakvlak met beleidsterrein Verkeer en Vervoer. Werkgroep Duurzame Mobiliteit schuift regelmatig aan bij Ambtelijk Overleg Verkeer en Vervoer van Holland Rijnland.
Kansen en bedreigingen (risico's)	<p>Kans:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Planmatige en integrale aanpak openbare laadinfrastructuur <p>Risico's:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Commitment gemeenten is benodigd voor succesvol opstellen plankaart • Bereidheid gemeenten om plankaart daadwerkelijk te implementeren in werkwijze

Duurzame mobiliteit	2. Thema Deelauto's
Doel(en) (en uitvoeringslijn(en))	<ol style="list-style-type: none"> 1. Faciliterende en stimuleren van autodelen binnen Holland Rijnland 2. Bekendheid geven aan autodelen in Holland Rijnland
Resultaat/uitkomst	<ul style="list-style-type: none"> – Regionale informatiecampagne autodelen – Stimuleren lokale gemeenten oppakken thema autodelen – Pilotproject binnen Holland Rijnland
Belangrijkste mijlpalen in 2019 (tussenproducten/beslismomenten)	<ul style="list-style-type: none"> • Tweede kwartaal 2019 informatiecampagne autodelen starten • Derde / vierde kwartaal 2019 Start eerste pilot project

Oprachtgever	Werkgroep Duurzame Mobiliteit (Holland Rijnland als formele opdrachtgever)
Projectleider	Mirjam Piepenbrink
Start-/einddatum project	Heel 2019
Benodigd budget (event. Co-financiering)	€ 60.000,- (inclusief BTW)
Raakvlakken met andere projecten	Raakvlak met beleidsterrein Verkeer en Vervoer. Werkgroep Duurzame Mobiliteit schuift regelmatig aan bij Ambtelijk Overleg Verkeer en Vervoer van Holland Rijnland.
Kansen en bedreigingen (risico's)	<p>Kans:</p> <ul style="list-style-type: none"> Inwoners informeren over de mogelijkheden waardoor zij zelf initiatieven gaan oppakken <p>Risico's:</p> <ul style="list-style-type: none"> Onvoldoende commitment vanuit de gemeenten om hier aandacht aan te besteden Aanbieders deelauto's zien geen meerwaarde in oppakken deelauto's binnen Holland Rijnland

Duurzame mobiliteit	3. Thema Duurzaam doelgroepenvervoer
Doel(en) (en uitvoeringslijn(en))	Verduurzamen van het doelgroepenvervoer
Resultaat/uitkomst	- Beoogd middel is het aansluiten bij bestuursakkoord Zero Emissie Doelgroepenvervoer (ZED)
Belangrijkste mijlpalen in 2019 (tussenproducten/beslismomenten)	<ul style="list-style-type: none"> Stakeholdersbijeenkomst tweede kwartaal 2019 Ondertekening bestuursakkoord Zero Emissie Doelgroepenvervoer
Oprachtgever	Werkgroep Duurzame Mobiliteit
Projectleider	Mirjam Piepenbrink
Start-/einddatum project	Heel 2019
Benodigd budget (event. Co-financiering)	€10.000,-

Raakvlakken met andere projecten	Verduurzamen van doelgroepenvervoer omvat meerdere beleidsterreinen: sociaal domein, mobiliteit, inkoop en duurzaamheid
Kansen en bedreigingen (risico's)	<p>Kans:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Indien convenant wordt ondertekend heeft elke gemeente de intentie uitgesproken om in 2025 te komen tot zero emissie doelgroepenvervoer. <p>Risico's:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het doelgroepenvervoer wordt in de regio Holland Rijnland op verschillende niveaus aanbesteed dat maakt het complex. • Zero emissie is hierbij nog geen harde eis, andere factoren spelen soms een grotere rol (kostenefficiency) . • Het doelgroepenvervoer omvat daarnaast meerdere beleidsterreinen o.a. sociaal domein, duurzaamheid, mobiliteit en inkoop.

4 Overkoepelende thema's

4.1 Communicatie

Vorig jaar is er een nieuwe site ontwikkeld als platform voor alle partners om samen te werken, Wij zijn op weg naar Neutraal: www.wijnzijnon.nl. Komend jaar wordt deze site verder ontwikkeld, breder onder de aandacht gebracht en ingezet voor communicatie over de energietransitie richting samenwerkingspartners en communicatie per uitvoeringslijn.

Daarnaast is afgelopen jaar een netwerk opgezet van communicatie adviseurs op het gebied van duurzaamheid van alle partners. Een kerngroep daarvan heeft vervolgens meegedacht met de nieuwe website en er zijn vervolgens ook communicatie adviseurs gekoppeld aan een uitvoeringslijn. Komend jaar willen we dat concept voortzetten en verdiepen en ook meer gebruik maken van de communicatie adviseurs om zo het thema energie nog beter onder de aandacht te kunnen brengen.

Er bestaat ook een groeiende behoefte aan een grote campagne rondom energietransitie (vooral warmte en duurzame opwekking), waarbij we regionaal en lokaal bij aan kunnen haken. Samen met de provincie en Rijk wordt gekeken hoe dit verder vorm gegeven kan worden. Eerste aanzet hiervoor is een landelijk community platform in oprichting op het gebied van communicatie.

4.2 RES-proof maken van Energieakkoord

Uitgangspunt ten aanzien van de Regionale Energietransitie (RES) is dat wij al een RES 1.0 hebben, namelijk het in 2017 ondertekende Energieakkoord. Nadat er straks een landelijk Klimaatakkoord is afgesloten krijgen alle regio's in Nederland een half jaar om met een aanbod te komen voor een Regionale Energiestrategie. Wij komen naar verwachting rond de zomer met een aanbod, dat zo veel mogelijk zal voldoen aan de gestelde eisen in de landelijke handreiking. De basis daarvan ligt momenteel in het traject van Ruimte en Energie en de nog op te stellen regionale warmtevisie. Dat zijn de belangrijkste bouwstenen en deze zullen straks bepalend zijn voor ons aanbod in de RES. Samen met Liander hebben we daarnaast een traject uitgestippeld om de komende periode meer zicht te krijgen op de eisen die aan het nieuwe netwerk (elektriciteit en warmte) worden gesteld en hoe we de energietransitie de komende periode het beste kunnen faciliteren. Daarnaast willen we ook flexibel in kunnen spelen met het programma op de mogelijkheden en kansen die het Klimaatakkoord gaat bieden.

Komend jaar willen we in kaart gaan brengen wat de doelen en inspanningen van alle gemeenten en partners zijn om in 2030, 2040 of 2050 energieneutraal te worden. Hoe heeft elke gemeente/partner dat zelf uitgestippeld? En hoe telt dat bij elkaar op? Idee is om hierover enkele sessies te organiseren. Uitkomst is een gezamenlijk beeld van de verschillende doelen en inspanningen waar we de komende periode voor staan. De resultaten die we hierbij ophalen gebruiken we voor de monitoring van onze inspanningen en doelbereiking.

4.3 Monitoring

Het is belangrijk dat de voortgang van de uitvoering wordt gemonitord. Dit om de volgende redenen:

1. Het maakt inzichtelijk of met de uitvoering de doelstellingen worden gehaald.
2. Hieruit kunnen we opmaken of we *het goed doen* (bereiken we met wat we ons hadden voorgenomen met de doelstellingen) en of we *het goede doen* (doen we wat we ons hebben voorgenomen). Op grond van de resultaten kunnen we onze aanpak bijstellen.
3. Met zicht op de voortgang kunnen we communiceren met onze omgeving en de stakeholders die betrokken zijn bij de uitvoering van het Energieakkoord Holland Rijnland.

De prestatiedoelstellingen en beleidsdoelstellingen meten we op output (welke prestaties of mijlpalen zijn er bereikt binnen het programma?), outcome (wat zijn de effecten van onze activiteiten?) en impact (in hoeverre komen we dichterbij de middellange (2025) en lange termijn (2050) doelen?)

We hebben ervoor gekozen om via de Klimaatmonitor een dashboard te laten ontwikkelen om het Energieakkoord Holland Rijnland te monitoren. Het dashboard zal specifiek gericht zijn op de monitoringsvoorkeuren van het Energieakkoord Holland Rijnland, passend gemaakt voor iedere uitvoeringslijn. Het dashboard zal begin 2019 de lucht ingaan. In 2019 kijken we welke ontwikkeling er zijn (outcome) en geven we ook de output (resultaten) weer.

4.4 Lobby

Energie staat zowel landelijk als provinciaal flink in de aandacht. Als regio willen we voorop blijven lopen en we merken dat dit soms knelt met de landelijke plannen. Daar blijven we scherp op. Waar nodig geven we hierover ambtelijk en bestuurlijk signalen over af. Ten aanzien van meer capaciteit en geld sluiten we vooral aan bij de acties die er vanuit VNG in worden gezet.

Op provinciaal niveau is er momenteel een coördinatie overleg in het leven geroepen op ambtelijk en bestuurlijk niveau waar de voortgang van de verschillende RESsen in wordt besproken. Daar nemen wij als regio ook aan deel en brengen onze belangen in. Ten aanzien van het knellend ervaren van de provinciale regelgeving loopt er momenteel een traject dat in maart uitmondt in een brief richting de provincie met ons regionale aanbod, de vraag om de provinciale regelgeving te verruimen en tegelijkertijd het verzoek om gezamenlijk op te trekken in het traject tot verdere uitwerking van de planvorming voor duurzame opwekking van energie langs infrastructuur richting 2025/2030.

4.5 Investeren in energie

Momenteel hebben we redelijk zicht op wat er allemaal speelt op het gebied van energie bij provincie, Rijk en in de EU. We blijven de mogelijkheden voor subsidies en financiering volgen en spelen daar op in als zich concrete kansen voordoen. Dat kan het geval zijn bij onderzoeksprojecten (zoals Elena bij Warmte) of bij uitvoeringsprojecten die om een investering vragen.

Uitvoering van al deze overkoepelende thema's zal voor een groot deel komen te liggen bij de programma coördinator en programma secretaris. Daarnaast wordt ook inzet verwacht voor deze thema's vanuit de projectgroep (of andere mensen vanuit de partners). Naar verwachting zal vooral het thema RES de komende periode extra aandacht vragen.

5 Uitvoeringsstrategie en gezamenlijke principes

Er gebeurt reeds veel op lokaal niveau op het thema energietransitie. Belangrijk uitgangspunt is dat de kracht ligt in de lokale aanpak. Voor een aantal ontwikkelingen is echter een regionale aanpak noodzakelijk of efficiënter.

De strategie is op hoofdlijnen reeds opgenomen in het Energieakkoord Holland Rijnland. In het proces van de verdere uitwerking van de uitvoeringslijnen is meer inzicht ontstaan over de gewenste aanpak. Hieruit zijn enkele leidende principes naar voren gekomen. Hieronder worden deze kort toegelicht en wordt aan gegeven op welke wijze we ze binnen de regio Holland Rijnland toepassen.

Kernwoorden in onze aanpak zijn:

1. Het versnellen van de energietransitie door het gezamenlijk uitwerken van een aantal uitvoeringslijnen. Onderdeel hiervan is het faciliteren en stimuleren van lopende initiatieven en het initiëren van *e-conische* pilotprojecten. Leidende principes hierbij zijn:
  - *We willen de energietransitie in de regio zichtbaar maken en laten de resultaten hiervan zien:* zichtbaarheid van energieprojecten zorgt voor bewustwording en het gevoel voor urgentie. Het kan daarom slim zijn om te kiezen voor projecten bij scholen of gemeentehuizen, gezien het grote bereik en zichtbaarheid dat een project dan heeft
  - *We maken keuzes voor oplossingen die passen in onze gemeentes en regio:* we volgen de landelijke trends maar kiezen ook voor maatwerk en de juiste (menselijke) schaal in onze regio. Welk type windmolens passen er bijvoorbeeld in ons landschap? En is zonnefolie op bloembollenvelden niet oplossing op maat in de Duin- en Bollenstreek?
  - *We gaan uit van het adagium 'laat 1000 bloemen bloeien':* het is slim om breed in te zetten en te experimenteren op het terrein van energie op dit terrein; we weten namelijk nog niet hoe de transitiepaden er uit zien en welke techniek uiteindelijk het beste is en meest efficiënt. Om prioritering aan te brengen in de verschillende initiatieven en projecten, hanteren we de volgende uitgangspunten bij de keuze voor ondersteuning van projecten:
    - Laaghangend fruit: is het project met weinig inzet en middelen realiseerbaar?
    - Heeft het project opschalings- en versnellingspotentie?
    - Heeft het project een voorbeeldwerking: leidt het tot het stimuleren van nieuwe initiatieven?
    - Draagt het project bij aan kennisontwikkeling: in de praktijk gaat het om een mix tussen bestaande concepten (toepassing) en technieken en nieuwe technieken (innovatie)?
    - Is er energie en draagvlak bij uitvoeringspartners om samen te werken?
2. Het maken van een schaalsprong voor de energietransitie door een regionale uitwerking van de verschillende lijnen. Daarnaast overstijgen veel opgaven de lokale schaal en dienen deze regionaal te worden opgepakt;
  - *We gaan uit van het adagium: lokaal waar mogelijk, regionaal waar nodig:* dit betekent dat de ruimtelijke uitvoeringslijn (zonnevelden en windmolens) en warmtelijn strategisch sowieso regionaal opgepakt worden, terwijl bij zon op daken het zwaartepunt lokaal ligt en gekeken wordt waar regionaal een motor achter de uitvoering zinvol kan zijn
  - *We doen inventarisatie en onderzoek zo veel mogelijk gezamenlijk:* Indien nodig zullen we aanvullend onderzoek uitvoeren. Hierbij is de regionale scope onontbeerlijk. Daarnaast heeft het een toegepast karakter en is het gericht om schaarsprong binnen de regio te bewerkstelligen.

3. Kennisdeling en leren van elkaars successen op het thema energie met partners, zowel binnen als buiten de regio, als basis voor een goede energietransitie;
  - *We hanteren een gefaseerde aanpak, met ruimte voor leren en bijsturen:* dit uitvoeringsprogramma dient als leidraad, maar kan tussentijds ook worden aangepast als de ervaringen in de regio (of daarbuiten, zoals het proces rondom de RES) daartoe aanleiding geven. Het is belangrijk om flexibel in te kunnen spelen op de nieuwste inzichten en beschikbare technieken.
  - *We leren van elkaars ervaring en innovatieve oplossingen:* door goed te communiceren over resultaten en ervaringen in de aanpak weten de partners van het Energieakkoord wat er speelt en kunnen we slim kopiëren en opschalen.

De rol van het programmateam energietransitie hierbij is faciliterend, stimulerend en aanjagend. We ondersteunen waar mogelijk en dragen kennis en expertise aan. De verantwoordelijkheid voor de implementatie ligt bij de partners/initiatiefnemers.

6 Besluitvorming en organisatie

Momenteel bestaat de coalitie rondom het Regionale Energieakkoord Holland Rijnland nog uit overheidspartijen. De wens is om deze coalitie het komend jaar te verbreden met samenwerkingspartners als de woningbouwcorporaties, Liander, bedrijven, kennisinstellingen etc. Deze partijen worden participeren momenteel al stevig in het proces. De vorm en structuur waarop we de verbreding vorm willen gaan geven is momenteel nog niet bekend en zal besproken worden in de Stuurgroep.

Hieronder gaan we eerst in op de besluitvorming binnen het uitvoeringsprogramma,

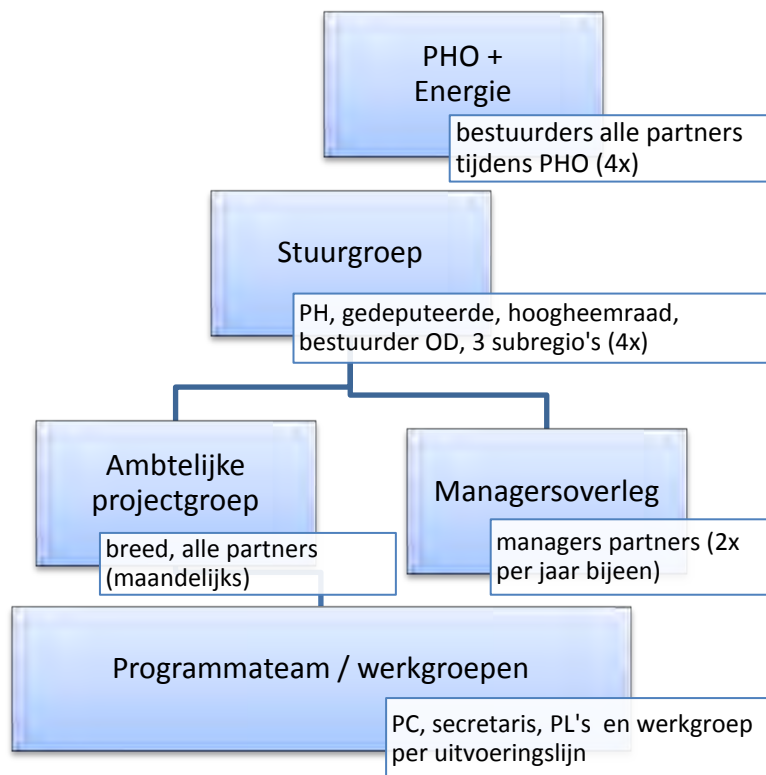
6.1 Besluitvorming en vaststelling binnen het uitvoeringsprogramma

Het Energieakkoord en het bijbehorende budget is rondom de zomer van 2017 vastgesteld binnen de colleges van alle partners en in veel gevallen ook door de raden. Dat is het kader waarbinnen het programma opereert. Vertvolgens is er in 2018 een uitvoeringsprogramma vastgesteld door Stuurgroep, PHO+ Energie, DB, Gedeputeerde Staten en Dijkgraaf en Hoogheemraden. Het uitvoeringsprogramma geeft verder vorm aan het akkoord en gaat in op de verdeling van het budget, de planning en uitvoering. Besluitvorming hierover is niet belegd bij één partij, aangezien we in netwerkverband samenwerken. Voor 2019 wordt het uitvoeringsprogramma aangeboden aan Stuurgroep en PHO+ Energie. Reservering van de budgetten voor 2019 heeft al plaats gevonden bij de partners.

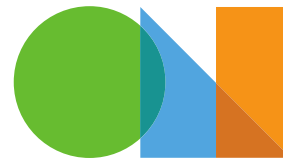
Aansturingsmodel uitvoeringsprogramma

Binnen het vastgestelde kader stuurt de Stuurgroep het programma aan. Daarbinnen vindt de dagelijkse uitvoering plaats door de driehoek bestuurlijk opdrachtgever (portefeuillehouder Energie Holland Rijnland), ambtelijk opdrachtgever (secretaris Holland Rijnland) en ambtelijk opdrachtnemer (programmacoördinator). Basis hiervoor is het Uitvoeringsprogramma. De projectleiders van de diverse uitvoeringslijnen handelen binnen hun PvA. Beslissingen die daarbinnen vallen vinden in overleg plaats met de programmacoördinator (en ambtelijk en bestuurlijk opdrachtgever).

Soms dient er besluitvorming plaats te vinden over kaders en beleid. In veel gevallen gebeurt dat op lokaal niveau. Hieronder staat per uitvoeringslijn aangegeven op welk niveau er afstemming en besluitvorming plaats vindt door de partners:

Uitvoeringslijn	Afstemming	Besluitvorming en uitvoering
Ruimte en energie	Regionaal en met provincie, rijk	<u>Lokaal</u> : kaders, omgevingsvisie, bestemmingsplannen <u>Regionaal</u> : regionale kaart duurzame energie <u>Provinciaal</u> : VRM
Warmte	Regionaal en met provincie, rijk	<u>Lokaal</u> : lokale warmtevisie, wijkaanpakken <u>Regionaal</u> : regionale warmtevisie
Energiebesparing	Regionaal	<u>Lokaal</u>
Zon op daken	Regionaal	<u>Lokaal</u>
Duurzame mobiliteit	Regionaal	<u>Lokaal</u> <u>Regionaal</u> : aanbestedingstrajecten

RES	Regionaal en landelijk	<u>Lokaal</u> <u>Regionaal</u> <u>Provinciaal</u>
-----	------------------------	---

Hieronder worden het PHO+ Energie, de Stuurgroep, het managersoverleg en de projectgroep in meer detail beschreven, waarin wordt ingegaan op de beoogde invulling van de gremia, de frequentie van het overleg en de bevoegdheid/mandaat van het gremium in de besluitvorming.

PHO + Energie

Verantwoordelijkheid en bevoegdheid: aan het PHO+ Energie (dit zijn de wethouders Duurzaamheid/Energie van de 13 gemeenten, aangevuld met – vandaar de plus - de bestuurders van de provincie, Hoogheemraadschap en de omgevingsdienst) wordt door Stuurgroep verantwoording afgelegd over de voortgang over het gehele uitvoeringsprogramma en de verschillende lijnen.

Deelnemers: de portefeuillehouder Energie van Holland Rijnland is voorzitter, naast de gedeputeerde (of ambtelijk vertegenwoordiger), hoogheemraad, bestuurder van de Omgevingsdienst West-Holland en wethouders van alle gemeenten. De programmacoördinator is ambtelijk secretaris van dit overleg en bereidt dit overleg voor

Frequentie: het PHO+ Energie komt in principe vier maal per jaar bij elkaar, als onderdeel van de (vierjaarlijkse) regiomiddag.

Stuurgroep

Verantwoordelijkheid en bevoegdheid: de Stuurgroep is bestuurlijk opdrachtgever en komt structureel bij elkaar om de belangrijkste mijlpalen en voortgang door te nemen en om beslissingen te nemen over inhoud, planning en begroting. Hierin wordt het PHO+ voorbereid. Onder omstandigheden kan de voorzitter van de stuurgroep het mandaat krijgen om bepaalde besluiten binnen de kaders van het uitvoeringsprogramma te nemen.

Deelnemers: de portefeuillehouder Energie van Holland Rijnland is voorzitter en naast hem hebben de gedeputeerde (of ambtelijk vertegenwoordiger), hoogheemraad, bestuurder van de Omgevingsdienst West-Holland en vertegenwoordigers van Leidse regio, Duin- en Bollenstreek en Rijn- en Veenstreek zitting. De programma coördinator is ambtelijk secretaris van dit overleg en bereidt dit overleg voor.

Op dit moment is de samenstelling van de Stuurgroep als volgt:

- Liesbeth Spies (DB Holland Rijnland), voorzitter
- Han Weber (Provincie Zuid-Holland)
- Martine Leewis (Omgevingsdienst West-Holland)
- Jeroen de Haan (Hoogheemraadschap van Rijnland)
- Leo Maat (Alphen aan den Rijn)
- Karin Hoekstra (Hillegom/HLTsamen)
- Fleur Spijker (Leiden)

Binnen de Stuurgroep zijn de uitvoeringslijnen verdeeld over de leden, waarbij elk lid optreedt als bestuurlijk ambassadeur.

Frequentie: de Stuurgroep komt minimaal vier keer per jaar bij elkaar en indien nodig vaker.

Managersoverleg

Verantwoordelijkheid en bevoegdheid: de managers sturen vooral op de inzet (middelen) van de partijen aan het uitvoeringsprogramma, zowel qua capaciteit als financiën. Eventuele problemen in de voortgang worden aan hen voorgelegd

Deelnemers: alle managers duurzaamheid/energie van de partners

Frequentie: twee maal per jaar, bij voorkeur voorafgaand aan het PHO+ Energie

Financiële aansturing en verantwoording

Verantwoording over resultaten en budget wordt door de programmacoördinator afgelegd aan het managersoverleg, de Stuurgroep en PHO +. De verantwoording over de inzet van het gehele programmbudget vindt plaats via de planning- en controlcyclus van Holland Rijnland, dus via de begroting en de jaarrekening.

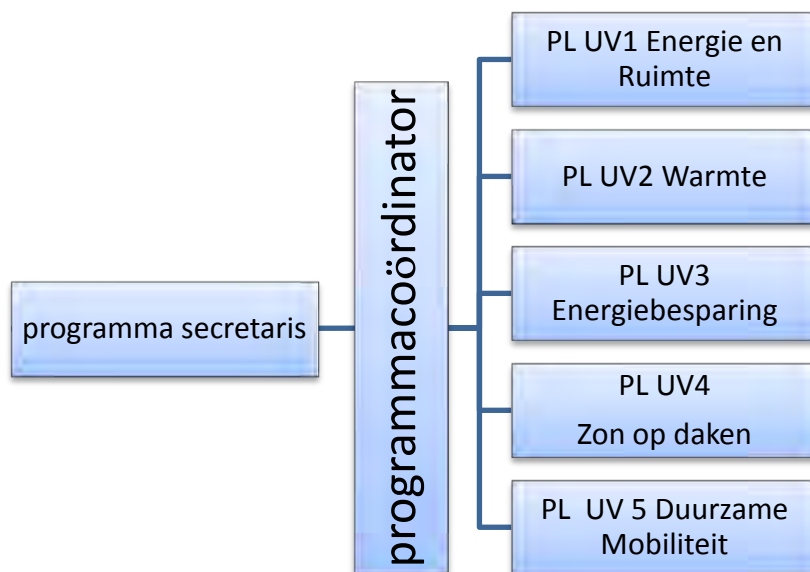
Projectgroep

Verantwoordelijkheid en bevoegdheid: kennis delen van wat er in de werkgroepen gebeurt, afstemming en coördinatie, voorbereiding van de Stuurgroep en het managersoverleg, terugkoppeling intern richting de partners door de projectgroeleden

Deelnemers: alle ambtelijke vertegenwoordigers van de 17 partners, aangevuld met de twee procesadviseurs vanuit de provincie, de programma secretaris en de programma coördinator (vorozitter).

Frequentie: maandelijks.

6.2 Samenwerking binnen het programmateam en de projectgroep

Hierboven is, in aanvulling op het aansturingsmodel, de opzet van het programmateam schematisch weergegeven. Per uitvoeringslijn is een trekker (altijd iemand vanuit de partners) verantwoordelijk voor de voortgang. De trekker heeft een werkgroep, bestaande uit medewerkers van de partners en mogelijke nog andere partners. De trekker organiseert de juiste coalitie en business case tussen publieke en private partners. Zo mogelijk wordt de trekker ondersteunt door een (externe) projectleider, om op die manier meer meters te kunnen maken.

Uitgangspunt is dat elk van de 17 partijen naar rato van grootte bijdraagt in de vorm van capaciteit en budget. Inzet van alle partners blijft een aandachtspunt. Het lukt niet alle partners om hierin te voorzien de komende periode zal er meer aandacht uitgaan naar energie en is het noodzakelijk dat ook de capaciteit binnen het gemeentelijk apparaat van de partners daar op is toegerust.

Om de samenwerking te versterken en de interactie tussen de verschillende werkgroepen te vergroten is ervoor gekozen om minimaal een dag in de week op een vaste locatie te werken. Ook dit jaar kunnen we weer gebruik maken van de projectruimte in Leiderdorp, waar we afgelopen jaar naar alle tevredenheid op de donderdagen onze project- en werkgroepen hebben kunnen houden en gezamenlijk aan de trajecten hebben gewerkt.

7 Programmaplaning en belangrijkste mijlpalen

Een mijlpalenplanning zal op korte termijn worden opgesteld, op basis van het traject rondom de RES en de trajecten van de verschillende uitvoeringslijnen.

8 Bijdragen en begroting

Hieronder een overzicht van de afgesproken inkomsten:

	bijdrage 2019
Alphen aan den Rijn	€ 110.799
Hillegom ¹	€ 21.644
Kaag en Braassem	€ 26.794
Katwijk	€ 65.928
Leiden	€ 125.784
Leiderdorp	€ 27.677
Lisse ¹	€ 23.200
Nieuwkoop	€ 28.154
Noordwijk	€ 26.437
Noordwijkerhout	€ 16.564
Oegstgeest	€ 23.819
Teylingen ¹	€ 36.960
Voorschoten	€ 25.874
Zoeterwoude	€ 8.332
Subtotaal gemeenten	€ 567.967
<i>HLTsamen¹</i>	<i>€ 81.804</i>
Provincie Zuid-Holland	€ 50.000,00
Hoogheemraadschap van Rijnland	0,00
Omgevingsdienst West-Holland ²	
Holland Rijnland	€ 63.000,00
Subtotaal gemeenten	€ 680.967

Er is een overschot in 2018 en dan bedraagt naar schatting rond de €230.000,- (meer dan verwacht door een dubbel telling en door het feit dat er in veel lijnen minder uitgegeven is dan gepland). Wanneer de boeken voor 2018 zijn gesloten volgt er een verantwoording over de geleverde resultaten en producten en een overzicht van alle kosten, inclusief het resterende budget.

Er zijn voor komend jaar de volgende algemene afspraken gemaakt voor de inzet van de partijen:

- Afspraken qua inzet: inzet in projectgroep en werkgroep is voor organisatie is voor conto van organisatie zelf
- Elke partij draagt naar rato bij. In totaliteit moet er een evenwicht zijn in wat partijen brengen en halen. Wanneer de ene partij het ene jaar meer haalt wordt hij geacht het volgende jaar meer te brengen
- Partijen die een trekker/projectleider leveren voor een van de vijf uitvoeringslijnen, kunnen de ureninzet daarvan afhaken van hun gemeentelijke bijdrage

Voor 2019 zijn, naast bovenstaande financiële bijdragen van de gemeenten (conform de verdeelsleutel naar rato van het inwonersaantal), de volgende afspraken gemaakt over de inzet van de partijen:

- De provincie draagt € 50.000,- bij aan het budget (vooral gericht op projecten bij de uitvoeringslijnen Ruimte, Warmte en het proces rondom de RES)
- De provincie levert twee procesadviseurs Energietransitie gebouwde omgeving aan de regio 3 dagen in de week. Hun focus ligt op de uitvoeringslijnen Warmte en Energiebesparing
- Holland Rijnland levert de programma coördinator (voor 3,5 dag in de week) en draagt daarnaast €63.000,- bij aan het programmabudget
- De gemeente Leiderdorp levert voor 2019 bij in huisvesting: concreet betekent dit dat de projectgroep een dag in de week (op de donderdagen) gebruik kan maken van de projectruimte en vergaderlocaties (voor de werkgroepen)
- De gemeente Alphen aan den Rijn levert een projectleider Ruimte en Energie voor 16 uur in de week vanaf 15 januari en de gemeente Kaag en Braassem levert een projectleider Ruimte en Energie voor 16 uur in de week (vanaf 1 maart)
- Warmte: voor deze uitvoeringslijn is momenteel de functie van trekker vacant. Hiervoor is een profiel opgesteld en wordt de werving gestart
- De omgevingsdienst levert een projectleider voor de lijn Energiebesparing voor xx uur in de week.
- HLT Samen levert de projectleider voor Duurzame Mobiliteit voor 16 uur in de week

De uiteindelijke, exacte inzet van alle partijen wordt nog nader bepaald. Voorstel is in elk geval om een gestandaardiseerd tarief te hanteren bij de onderlinge verrekening. Dit wordt verder uitgewerkt en besproken in het managersoverleg.

De begroting voor 2019 ziet er als volgt uit:

Uitvoeringslijn	Begroting 2019 (bedragen incl. BTW)
Ruimte en energie	€ 150.000
Warmte	€ 150.000
Energiebesparing	€ 110.00
Zon op daken	€ 70.000
Duurzame mobiliteit	€ 138.000
Programmakosten (o.a. communicatie, RES proof maken, lobby, monitoring en ondersteuning)	€ 62.000

Totaal	€ 680.000
---------------	-----------

Hierbij wordt uitgegaan van de inkomsten voor 2019, en nog niet met het bedrag dat over is vanuit 2018 (naar schatting € 230.000,-). De begroting is nu zo opgesteld dat de dekking hiervan geregeld is. Het resterende budget zou dan later toebedeeld kunnen worden. Voorstel is om dit pas te doen wanneer de contouren van het klimaatakkoord bekend zijn. Er zal dan nog separate besluitvorming over plaats vinden.